

Petr Domanický – *Pracovna republiky.* *Architektura Plzně v letech 1918–1938*

Mluvíme-li o architektuře období první republiky, tedy dvacetiletí 1918–1938, obvykle hovoříme o architektuře Prahy, Brna, Zlína. Tedy o městech, kde se postupně hledal a rozvíjel nový architektonický styl, který vykrytalizoval do podoby funkcionalismu. S ostatními velkými městy si jakoby nevíme rady; snad výjimkou je Hradec Králové, již tehdy označovaný za „salón republiky“. Z dalších měst uvádíme, pokud vůbec, jen jednotlivé stavby. Jenomže zaměřením se na hlavní centra, a stejně tak omezením většinou na funkcionalismus, charakter architektury daného období výrazně zkrusujeme. Což ostatně není jen problém Plzně.

Napomáhal tomu i sám obor dějin architektury, který se držel hlavních zdrojů. Možná to bylo dáno i tím, že jen málo byly v onom dvacetiletí v architektonických časopisech stavby z jiných měst publikovány, a možná to způsobila také okolnost, že ne všude byly vhodné podmínky k tomu, aby ona architektura mimo centra byla zkoumána. Naštěstí se to mění.

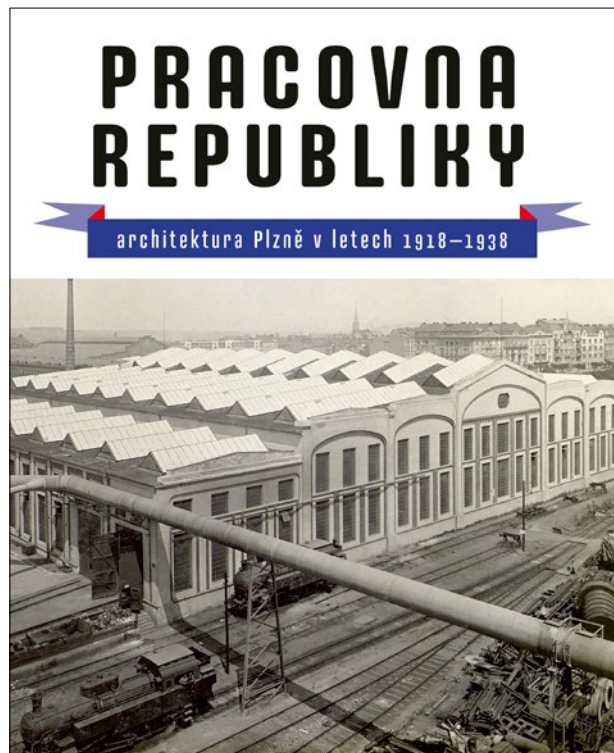
To se týká i Plzně. Nebyla za výrazné město moderní architektury dlouho považována. Plzeň znamenala pivo a Škodovku, a tím jako by se její obraz vyčerpával. Přitom pro každého, kdo do města přijel s otevřenými očima, musela být velkým překvapením. Hojnost staveb, které tu zanechala celá první polovina minulého století, a stejně tak jejich rozmanitost jsou ohromující.

Jistě, Plzeň je staré město a má krásné jádro v gotice založeného sídla s uchvacující katedrálou sv. Bartoloměje, jež byla na naše poměry nezvykle postavena do volného prostoru velkého náměstí. Ovšem město se ke své historii chovalo spíše přehlíživě, staré stavby nahrazovalo novými, a to často ne jednou, takže architektura vzniklá do 19. století je zastoupena poněkud roztráštěně, a to i v nejužším jádru.

Plzeň byla město výrobní, město práce, kde však nebylo zvykem investovat do jeho zvelebování. To se začalo měnit opatrně na začátku 20. století, a pak nejvíce se vznikem samostatného Československa, kdy Plzeň přestala být jedním z průmyslových středisek monarchie, ale stala se důležitým centrem nového státu.

Název knihy je přesný. Městem práce se prohlásil Baťův Zlín, takže „pracovna“ připadla Plzni.

Autor si pro tuto knihu (obr. 1)¹ – a ji původně provázející výstavu – vybral období skutečně velkorysých změn města, kterými procházelo téměř všechno – od urbanistického řešení, od růstu území až po detaily jednotlivých částí města, až k vlastní podobě jednotlivých domů, a to až do interiérů. Architektura města je zachycena v tom nejširším možném pojetí také typologickém, od důležitého bydlení (a to všech vrstev obyvatel) přes výrobní stavby různého druhu a velikosti, zastoupeny jsou i stavby sakrální, rekreační, sportovní; pozornost je věnována i vzniku nových parků. Kniha prochází Plzní v čase, sleduje jednotlivé vrstvy jejího budování systematicky takovým způsobem, že se čtenáři před očima až vybavuje „živý film“ městského života.

Obr. 1. Přední strana obálky knihy Petra Domanického *Pracovna republiky, Architektura Plzně v letech 1918–1938*. (Převzato z knihy)

Nesnaží se z Plzně dělat centrum moderní architektury, naopak přiznává její určitou tradici až konzervativnost, která však klidně vedle sebe nechávala růst stavby, jež hledaly soudobější, modernější výraz. A jakoby mimoděk tak upozorňuje na tu skutečnost, že to, co většinou chápeme pod pojmem moderní architektura, tedy funkcionalismus, představuje zřejmě nejvíce revoluční, ale přece jen zlomek toho, co se ve dvacátých a třicátých letech stavělo. A že také architektura, nespádající do zažitého pojmu modernismu, je zajímavá a skvělá z jiných pohledů. A že propojení všeho dohromady vytvořilo svrchané zajímavou směs. Nesnaží se Plzeň srovnávat s jinými městy, bere ji takovou, jaká je. Plzeň, v níž se mísí nejrůznější vlivy, a to nejen z pohledu národnostního, tedy vlivy české, německé, židovské. Vlivy, které se projevují jak u architektů, tak u stavebníků.

Jednoznačně ukazuje, jak dokážou charakter města ovlivnit osobnosti, které se ocitnou v pozici, kde mohou ovlivňovat jeho rozvoj. Na prvním místě tu stojí Hanuš

1 DOMANICKÝ, Petr: *Pracovna republiky, Architektura Plzně v letech 1918–1938*. Plzeň, Západočeská galerie; Starý most, 2018.

Obr. 2. Bohumil Chvojka, perspektiva k návrhu budov Okresní nemocenské pojišťovny a Masarykova studentského domu na Denisově nábřeží, 1925. (Západočeská galerie v Plzni, inv. č. A 21-53, foto O. Palán, 2010. Za poskytnutí fotografie redakce děkuje P. Domanickému.)

Zápal, městský architekt, který se podílel na většině veřejných projektů města.² Podrobně představuje Zápalovy aktivity mezi lety 1920 a 1926. Jeho stavby probírá do velmi podrobných detailů, podobně představuje i další architektky, jako Karla Lhotu, Václava Neckáře, Viléma Beera, Bohumila Chvojku (obr. 2), Vladimíra Zákřeje a samozřejmě také Adolfa Loose. Toho nemůže vynechat, byť na první pohled v jeho případě jde především o interiéry – ale právě ony ovlivnily plzeňské investory a architektky velmi výrazně. Nepřipomíná jen významné tvůrce, ale stejně tak upozorňuje na význam osobnostmi ojedinělé stavební průmyslové školy.

Na první pohled je kniha logicky uspořádaná, podle obsahu přehledná. Hlavní kapitoly jsou *Vznik republiky a dvacátá léta* (obr. 3), *Období kolem roku 1930*, *Třicátá léta*. Každá z nich má ovšem poněkud odlišnou strukturu – první se rozvíjí především kolem nových městských částí a kolem velkých osobností, druhá se věnuje zejména centru města, ale také novým parkům a rozvoji průmyslových objektů, třetí již je téměř typologická, pokračuje však i v proměnách historického jádra a jeho okolí. Ve všech se prolíná problém bydlení – obecního, sociálního i luxusního (které se nebojí tohoto označení). Významné osobnosti jsou představeny právě tam, kde na ně historie městské architektury narazí – což na jednu stranu třeba trochu ruší plynulost textu, ale vcelku to odpovídá pojetí knihy jako příběhu vzniku architektury ve městě (někdy je k odlišení toho, že jde o text vysvětlující či doplňující hlavní linii, využito jinak barevné písmo).

Text je provázen až opulentním množstvím fotografií, převážně dobových, někdy kvůli tomu jen nevelkých, ale vždy čitelných. A to nejen hotových staveb, ale i snímků z procesu výstavby, které zajímavě ukazují dobové technologie stavění. Zachycují nejen stavby, ale také společenské události, jako je třeba sokolské cvičení či kladení základního kamene nové školy, otevření obchodního domu Brouk a Babka či půvabný snímek z údržby veřejné zeleně.

Obr. 3. Plzeň, Škroupova ul. čp. 1760, sídlo Krajského úřadu Plzeňského kraje, původně budova finančních úřadů, tzv. Rašínův dům, který byl vystavěn v letech 1924–1927 podle návrhu architekta Františka Roitha. (Foto P. Domanický, 2003)

Značné je množství snímků interiérů. Jen minimálně jsou fotografie nové (a to je občas smutné dívání). A vedle staveb realizovaných výběrově uvádí i projekty, které zůstaly navždy jen na papíře. Pro lepší ilustraci toho, že jde opravdu o architektonicko-urbanistický životopis města, nejen o stavby a architektky samé o sobě, jsou ilustrace proložené také dobovými plakáty a inzeráty. Relativně málo se objevují půdorysy staveb, z architektských prací mají přednost perspektivy – s vědomím toho, že jde o knihu, jež má město představit veřejnosti, a musí tedy být srozumitelná. Nicméně u návrhů a staveb sociálního a obecního bydlení by půdorysy mohly být ve větším počtu. Závěr publikace mimo nezbytný rejstříkový aparát vlastně stručně shrnuje celou knihu, když na fotografiích od roku 1908 až do roku 1939 ukazuje názorně proměnu města, přitom vedle sebe řadí snímky ze stejných míst.

A na závěr, kromě toho, že považuji knihu za velmi přínosnou a velmi dobře zpracovanou, si dovoluji poznámku – z celého pojetí je poznat, že knihu napsal architekt. Věnuje se svému oboru, ví, co vznik stavby podmiňuje, co stavbu ovlivňuje, nikdy obor svého zájmu neopouští. A vypráví o něm velmi přesvědčivě, srozumitelně a čtivě.

Radomíra Sedláková

² Také o H. Zápalovi napsal autor výpravnou monografii. DOMANICKÝ, Petr: *Hanuš Zápal, 1885–1964, Architekt Plzeňska*. Plzeň, Starý most; Západočeská galerie v Plzni, 2015.

Autor

Doc. Ing. arch. Radomíra Sedláková, CSc.

historička architektury a umění

České vysoké učení v Praze, Fakulta stavební, Katedra architektury

tel.: 224 357 903, e-mail: radomira.sedlakova@fsv.cvut.cz